

דעת הגרש"ז אורבך לגבי גיור בדיעבד.

הגרש"ז אורבך זצ"ל, לא רק שהתנגד לגיורים של גויים שלא ברור שישמרו תורה ומצוות, אלא, לפי המובא במנחת שלמה ח"א סימן ל"ה גם פסק שהגיורים הללו גם בדיעבד אינם מועילים. בתשובה שעוסקת בלפני עוור, כתב:

בהך עניא דלפני עור, הנני רושם את אשר אמרתי מכבר להיושבים על מדין, בנוגע לחלק גדול מהגירות שנעשה לצערנו הגדול בזמננו, דאף אם היינו אומרים דברים שבלב אינם דברים וכיון שבפיהם הם מקבלים עליהם עול מצוות אין מתחשבין עם מחשבת פגול שבלבם ונעשה על כרחו גר גמור, מ"מ לאותו סוג גרים אשר קבלתם עול מצוות קרובה להחשב כדברים שבלבו ובלב כל אדם, שלבם בל עמם, והננו כמעט בטוחים שאינם חושבים כלל לקיים ולשמור מצוות ד', בכגון דא נלענ"ד שכל המסייעים לגירות כזו, אף אם הם טועים לחשוב שהם גרים גמורים, אפי"ה גם לשטתם המגירים אותם עוברים בלאו של לפני עור וגו', שהרי כל דבר הנעשה נגד רצון ד' קרוי מכשול, וכידוע שאסור להושיט אבר מן החי אפי' לבן נח, והוא מפני שעבירה קרויה מכשול, ונוהג לאו זה בין בישראל ובין בנכרי, וגם דבר זה סברא הוא דאין לחלק כלל בין מקרב יין לנזיר או נזיר ליין, ונמצא דמה שגר כזה חילל שבת ואכל נבלה לפני שהתגייר - לא היה בכך שום עבירה ולא נעשה כלל שום מכשול, ואילו עכשו כשהוא ממשיך ללכת בדרך זו גם להבא, הרי כל מעשיו נהפכים לפוקה ומכשול, וכיון שכל זה נעשה רק מפני הגירות - נמצא שכל המגירים והמסייעים לכך הו"ל כגדול המחטיאו, ועוברים בלאו של ולפני עור לא תתן מכשול.

ולכאורה הדברים אינם ברורים, מדוע יש כאן לפני עוור, והרי אם הגרות לא מועילה הם נשארים גויים ומה לי אם "מחללים" שבת? והרי העוולה של המגירים היא שהגוי או הגויה ינשאו ליהודי, ולא רק שלשיטתם יש לפני עוור שבאמת אינו. ואולי כוונתו שגם לדעת המגירים שזה מועיל, הרי לשיטתם הם עוברים על לפני עוור. מכל מקום, תשובה זו צוטטה רבות, ובין השאר בפסק דין של בית דין הגדול מיום ט"ז אייר תשס"ט שכתב הרב אברהם שרמן שליט"א.

אלא שבדיקה במקור הדברים מעלה שהדברים שונים לגמרי. בספר טבילת כלים לרב צבי כהן שליט"א מהדורת תשל"ה בסוף הספר מובא מכתב מהגרש"ז למחבר ובו כותב:

בהך דינא דלפני עור, הנני רושם את אשר אמרתי מכבר להיושבים על מדין, בנוגע לחלק גדול מהגירות שנעשה לצערנו הגדול בזמננו, דאף שנקטינן דברים שבלב אינם דברים וכיון שבפיהם הם מקבלים עליהם עול מצוות אין מתחשבין עם מחשבת פגול שבלבם ונעשה על כרחו גר גמור, מ"מ לאותו סוג גרים אשר קבלתם עול מצוות קרובה להחשב כדברים שבלבו ובלב כל אדם, שלבם בל עמם והננו כמעט בטוחים שאינם חושבים כלל לקיים ולשמור מצוות ד', בכגון דא נלענ"ד שכל המסייעים לגירות כזו אף שבדיעבד הם גרים גמורים, אפי"ה המגירים אותם עוברים בלאו של לפני עור וגו' שהרי כל דבר....

במקור התשובה הזו, הדברים נאמרו בדיוק הפוך: שאמנם שייך כאן דברים שבלב אינם דברים, ובדיעבד הם גרים גמורים. בתשובה במנחת שלמה מתוקן במקום "דאף שנקטינן דברים שבלב אינם דברים", הובא שם: "דאף אם היינו אומרים דברים שבלב אינם דברים". ובמקום "אף שבדיעבד הם גרים גמורים", הובא בתשובה "אף אם הם טועים לחשוב שהם גרים גמורים". בתיקונים אלו נהפכה התשובה לגמרי והמסקנה היא שאינם גרים.

לפי מקור הדברים יש כאן חידוש בלפני עוור: כיון שיש לפני עוור בגוי ואסור לתת לו אבר מן החי, יש ענין של הכשלה של גוי בזה שאנו הופכים אותו ליהודי שנכשל בשמירת שבת. מבחינה הלכתית יש הרבה מקום לדון אם אמנם אלו דברים שבלב, ואולי יש לחשוש לדברים שבלבו ובלב כל אדם שאין כוונתו לקבל מצוות, מכל מקום בפשטות הדברים מבוארים ברמב"ם בהלכות איסורי ביאה "אל יעלה על דעתך שמשמון המושיע את ישראל או שלמה מלך ישראל שנקרא ידידיה נשאו נשים נוכריות בגיותן" אלא שהכתוב חשבן כאילו הן גויות, משום "שהוכיח סופן על תחלתן שהן עובדות עבודה זרה שלהן" אלא שכיון שהואיל ומל טבל יצא מכלל הגוים "ולפיכך קיימו שמשון ושלמה נשותיהן ואע"פ שנגלה סודן".

אלא שבאותו פסק הדין של בית הדין הגדול משנת תשס"ט שכתב הרב שרמן שליט"א, מובא גם מכתב בחתימתו של הגרש"ז אוירבך זצ"ל מצורפת לחתימתם של הרב שך, הרב אלישיב והרב קנייבסקי זצ"ל ושם נאמר "הדבר פשוט וברור שגיוור ללא קבלת קיום תורה ומצוות, אינו גיוור כלל אפילו בדיעבד."

האם הגרש"ז חזר בו, ומעיקרא מאי קסבר? עובדות נוספות בקשר לשינוי יכולים לתת לנו השערה במהלך הדברים. שינוי מכתבו של הגרש"ז הופיע כבר במהדורה של שנת תשל"ח של ספר טבילת כלים, ושם כבר מופיע הנוסח כפי שמופיע במנחת שלמה. יתר על כן, בחלק מהמהדורה הראשונה של ספר טבילת כלים, בו הנוסח המקורי, נוספה חותמת בין השורות המוסיפה את המלים "שהם טועים לחשוב" לפני המילים "שבדיעבד הם גרים גמורים". כל השינויים הללו, וכן המודפס במנחת שלמה ארעו בחייו של הגרש"ז זצ"ל, כך שנראה שכל השינויים הללו הם נעשו על דעתו.

כידוע, הגרש"ז הקפיד להבדיל בניסוחים בין כתיבה אישית לבין פרסום לרבים. הרב מרדכי הלפרין, בספרו "רפואה מציאות והלכה" בסימן ד' בעל הכותרת: "הסתר דבר – שפת הסתרים של ההלכה", מתאר איך למד מהגרש"ז אוירבך זצ"ל את "שפת הסתרים של ההלכה", איך לפסוק למעשה ליחיד ולא לאסור את המותר, אך להיות זהיר בפרסום של אותו הפסק אם עלול לבא ממנו הכשלה של רבים. להשתמש בשפה שתמנע מכשול מחד, אך לכתוב בשפה שמובנת לתלמידי חכמים ולבני תורה מאידך. **כששאלתי את הרב הלפרין על הדברים שנכתבו כאן, מסר לי שהוא יודע בוודאות שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל לא חזר בו מדעתו כפי שנכתבה בבירור במכתב שהתפרסם במהדורה הראשונה של הספר משנת תשל"ה. מאידך הוא יודע בוודאות שבשלב מסויים הגרש"ז א הגיע למסקנה כי אין לפרסם לרבים את המכתב כצורתו, ולכן בוצע התיקון. תחילה באמצעות הטבעת החותמת, ולקראת המהדורה השניה -- תשל"ח -- סוּדַר המכתב מחדש ותוקן. הנוסח המתוקן הועתק משם אחרי שנים לכרך הראשון של מנחת שלמה.**

בכל אופן ודאי שדברי הגרש"ז במכתבו הראשון אינם טעות בדבר משנה, ומסתבר שהדברים שונו על פי הוראתו כדי שלא לגרום מכשול. באותו מכתב שחתם עליו גם הגרש"ז אוירבך זצ"ל המוזכר לעיל המובא בפסק הדין של בית הדין הגדול שמבטל גיוור שנעשה על ידי בית דין אחר, כתוב: "הדבר פשוט וברור שגיוור ללא קבלת קיום תורה ומצוות אינו גיוור כלל אפילו בדיעבד", דין זה פשוט למעיין בשו"ע יו"ד סימן רס"ח סעיף ג', האמור הוא בתהליך גרות שהמגייר לא קיבל בבית דין לקיים תורה ומצוות. אך דינו של המתגייר ומקבל בפיו אלא שבלבו לקיים חלק או בכלל לא לקיים מצוות, על זה גם במכתב הנ"ל לא נאמר דבר, ואולי אכן זוהי "שפת הסתרים של ההלכה", כפי שכתב הרב מרדכי הלפרין שליט"א.